

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Erin Cline

LITTLE SPROUTS AND THE DAO OF PARENTING

Copyright © 2020 by Erin Cline

Originally published in the United States by W. W. Norton & Company, Inc.,
New York, 2020.

All rights reserved.

Translation Copyright © 2026 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-06108-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Erin Klajn

NEŽNI IZDANCI
taoizam za roditelje

Drevna kineska filozofija i umetnost vaspitavanja
svesne, otporne i saosećajne dece

Prevela Zvezdana Šelmić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2026.

*S ljubavlju posvećeno sećanju na
mog oca Majkla Slejtera Klajna i
moju majku Doroti Roberts Klajn*

*Drvo čije stablo ispuni naručje niklo je iz krhkog izdanka;
Terasa visoka devet spratova nastala je počev od zemlje;
Putovanje od hiljadu milja počinje jednim korakom.*

– Tao te đing

Sadržaj

Uvod	13
1 Gajenje izdanaka i put rituala	33
2 Izdanci u prirodi i put štapova	65
3 Gledanje izdanaka kako rastu i put pune svesnosti	89
4 Čupanje izdanaka iz korena i put učenja	113
5 Izdanak, a ne seme: put urođenog i stečenog	135
6 Najmanji izdanak: put poremećaja i teškoća	167
7 Od izdanka do biljke: put životnog poziva	189
<i>Zahvalnice</i>	<i>213</i>
<i>Predlozi za dalje čitanje</i>	<i>215</i>
<i>Napomene</i>	<i>217</i>

Napomena o izgovoru

Dvojica kineskih filozofa o kojima se govori u ovoj knjizi imaju imena koja su mnogim čitaocima sa Zapada teška za izgovor. Konfučijanski filozof *Xunzi* izgovara se „Sjunci“. Taoistički filozof *Zhuangzi* izgovara se „Čuang Ce“.*

* Imena kineskih filozofa i uopšte kineska imena koja su se kroz istoriju svakojako prenosila, ponekad i bez ikakve sličnosti između dva oblika za istu ličnost, data su u ovom tekstu prema transkripcionim pravilima za kineski iz Pravopisa srpskog jezika Matice srpske. (Prim. ur.)

Uvod

Drvo čije stablo ispuni naručje niklo je iz paperjastog izdanka.

– Tao te đing

U principu, kad čovek poseduje te izdanke u sebi, ako ume da ih sve ispuni, to će biti kao kad se zapali vatra, kao kad dođe proleće... Ako im se taj neko raduje, onda će izdanci rasti. Ako rastu, kako da ih zaustavimo? Ako se ne mogu zaustaviti, onda, i ne shvatajući, čovekove noge počinju da koračaju u skladu s njima, a šake plešu prema njihovom ritmu.

– Mencije

Palac po palac, red po red, ova bašta blistaće sva.

Treba mi samo motika i voda i malo plodnog tla.

– Američka narodna pesma¹

Dok sam sedela kraj prozora u autobusu na putu kroz kineski seoski predeo, iz misli me je trgao glas: „Ti si studentkinja iz Amerike. Došla si ovamo da učiš kineski?“ Okrenula sam se i pogledala blistave oči postarije Kineskinje koja mi se smešila. „Da“, rekla sam i objasnila da sam sad prvi put došla u Kinu, u okviru međunarodne razmene studenata. Ona se udobnije smestila i nasmešila se. „Dobro“, rekla je. „Bićemo prijateljice. Prvo ćemo ispričati jedna drugoj svoje životne priče. Počni ti.“ *Uh, dooobro*, pomislila sam. *Ovo će biti zanimljivo*. „Pa, rođena sam u Homeru, na Aljasci, i tamo sam odrasla.“ Pričala sam joj koliko volim muziku, kako sam odrasla svirajući blugras i tradicionalne irske melodije i da sam zato studirala muziku. Nije dugo trebalo da joj ispričam svoj život dug dvadeset godina. Ali kad sam rekla: „Eto. Sad mi vi pričajte o svom životu“, čekalo me je iznenađenje. Žena se ugnezdila u sedištu i nasmešila se. „Moj pradede je bio službenik dinastije Čing“, počela je, a potom se upustila u opisivanje života tog pradede. Priča je bila fascinantna, a mene je obuzeo stid. Očito sam pogrešno razumela njeno pitanje. *Trebalo je da joj pričam o istoriji svoje porodice, a ja sam pričala samo o sebi!* Dok sam se ćutke ljutila na sebe zbog onog što sam smatrala nesporazumom usled nedovoljnog poznavanja jezika (tek sam bila počela da učim kineski), ona je prešla na život svojih deda i baba. Umalo da je prekinem kako

bih se izvinila i objasnila, ali to mi se činilo nepristojno. Njene priče su bile veoma zanimljive. Zaprepastila sam se koliko toga zna o svojim prababama i pradedama, babama i dedama – i to ne samo gde su živeli i šta su radili već i šta im je donosilo radost, u čemu su bili dobri, a šta im nije išlo – kakvi su bili kao ljudi. Dok se polako spuštala porodičnim stablom, pričala mi je priče o svakom ponaosob, potom je stigla do svojih roditelja i roditelja svog muža i, konačno, do svog detinjstva, a meni je sinulo: ovo *jeste* priča o njenom životu! Nisam pogrešno razumela. Njena priča je priča o pradedama i prababama, dedama i babama, muževljevim dedama i babama, njegovim roditeljima – ili odatle priča počinje, barem iz njene perspektive. Ne od njenog rođenja, već od njihovog. A ja sam sedela tamo, zaprepasćena koliko drugačije ona shvata sebe, svoj identitet i ko je ona u poređenju s tim kako ja vidim sebe.

Ko sam ja? Od svih pitanja koja filozofi postavljaju, ovo je svakako najosnovnije. Ali sve do tog trenutka činilo mi se da je pitanje potpuno apstraktno i, iskreno, da nema neku praktičnu vrednost. Ali zbog te vožnje autobusom postala sam svesna da možete misliti o sebi potpuno drugačije nego ja tada – i kako to može činiti veliku razliku u načinu na koji živite. To me je navelo da sarađujem s naučnicima koji su mi pokazali da su, za drevne konfučijanske filozofe, naši odnosi i položaj u porodici od ključnog značaja za ono što jesmo – nismo samo produžetak prirodnog sleda. Ovo saznanje je duboko dotaklo moj život na veoma ličnom nivou.

Dvadeset godina posle tog razgovora u autobusu, sedela sam sa svojom decom u crkvi, na sahrani svog oca, slušajući strica Toma kako govori o tatinom životu. Zastao je i pogledao u nas – mog brata i mene, naše bračne drugove, sedmoro unučića mojih roditelja. „Pogledajte samo“, rekao je, a plave oči su mu se ispunile suzama: „Kakva baština.“ A ja sam se istog časa setila onog dana u autobusu i životne priče novostečene kineske prijateljice. Jedan od razloga zbog kojih je njena životna priča bila toliko istinita jeste to što je razumela da ona ne bi postojala, da ne bi bila tu gde jeste i to što jeste bez mnogih odluka koje su doneli mnogi ljudi pre nje. Tako se i priča mog oca nastavljala u životima njegovog dece i unuka – a jednog dana će nastaviti da živi i kroz praunuke.

Posvetila sam svoj radni vek predavanju i proučavanju kineske filozofije; takođe sam i majka troje male dece. Drugi roditelji me često pitaju da li je kineska filozofija uticala na način na koji vaspitavam decu. Moj odgovor je: apsolutno, i to na mnogo načina. Potom često pitaju da li kineski filozofi misle da sve majke treba da budu tigrice. I potom ih začudi moj odgovor: teško je zamisliti veću razliku između pojma *majke-tigrice* i stavova drevnih kineskih filozofa. Možda to ne treba da nas iznenadi jer se savremene i drevne kulture po mnogo čemu razlikuju. Ali ono što *treba* da nas iznenadi – i što je mene iznenadilo, i što me i dalje iznenađuje, i kao majku i kao profesorku kineske filozofije – jeste to što saveti koje drevni kineski filozofi daju roditeljima ostaju korisni, pristupačni i aktuelni i u današnje vreme. Zapravo, otkrivam da mi pomažu i da me uče svakog dana, ali

na način koji se razlikuje – ponekad veoma dramatično – od onog što nam naše društvo govori. Cilj ove knjige je da pomognem drugim roditeljima – kao i babama i dedama, tetkama i ujacima, svima koji vole decu i staraju se o njima – da iskoriste njihove mudre savete.

Za razliku od današnjeg pristupa vaspitanju, koji je opsednut uspehom i postignućima, drevni kineski filozofi smatrali su da ne treba da težimo materijalnom bogatstvu i ugledu za svoju decu, već da im pomognemo da postanu saosećajni i velikodušni ljudi koji čine svet oko sebe ljubaznijim, nežnijim i lepšim; tek tada će biti u stanju da procvetaju kao osobe. Oni nas podstiču da pomognemo deci da budu učena, ali to ne znači da moraju da budu natprosečno uspešna. Znanje za kojim ona treba da tragaju trebalo bi da ih učini mudrijim i sposobnijim da pomažu svetu. Takva slika ljudskog napretka ne uključuje samo osnovno dobrostanje i sreću već i nalaženje istinske ispunjenosti života – što, kako filozofi kažu, nije posledica sticanja moći ili pohađanja ugledne škole, već sposobnosti dece da vole i budu voljena u kontekstu sadržajnog i trajnog odnosa; da razumeju način na koji je naš identitet povezan sa onima koji su živeli pre nas; da velikodušno daju drugima ono što imaju; da poseduju i gaje iskrenu ljubav prema prirodi; i da nađu svoj pravi životni poziv – ma koliko skroman možda bio. I zaista, kineski filozofi nam kažu da treba da prepoznamo i cenimo mnogo različitih vrsta životnih poziva, darova i sposobnosti (uključujući i različite tipove inteligencije), a ne da jednom dajemo prednost nad svim ostalim. Kako da pomognemo svojoj deci da se razvijaju

na takav način? Ova knjiga opisuje vrednosti i pristupe koji definišu kinesku filozofiju, njihovu primenu u svakodnevnom životu, iskustva savremenih američkih roditelja i dece i objašnjenje zašto ti drevni filozofi nude večnu mudrost roditeljima u svim kulturama.

OD MALIH IZDANAKA DO BUJNOG BILJA

Drevni kineski filozof Mencije priča priču o seljaku koji, iz dana u dan, izlazi na njivu da obiđe male izdanke koji tamo rastu. Video ih je kako se promaljavu iz tla, malo-pomalo. Ali onda je postao nestrpljiv. Želeo je da rastu brže i više nego izdanci na okolnim njivama. Jednog dana je odlučio da pomogne svim izdancima da rastu. Počeo je nežno da vuče uvis tanane biljčice, u želji da ih malo podstakne da porastu. Na njegov užas, prvi izdanak koji je povukao smesta je bio iščupan, a nežno korenje našlo se izloženo suncu. Pokušao je sa još jednim izdankom, očekujući da će korenje biti dublje, ali desilo se isto. Ponovo i ponovo, ma koliko nežno da je povlačio, izdanci bi bili iščupani iz zemlje, iako je on želeo samo da im pomogne. „Posadiću ih opet! Popraviću štetu!“, uzviknuo je. Ali uprkos trudu koji je uložio da ih nežno vrati u zemlju, kada se sutradan vratio na njivu, seljak je video da su svi izdanci uvenuli.

Od svih živopisnih metafora koje kineski filozofi koriste, možda je najubedljivija upravo Mencijeva metafora o deci kao nežnim izdancima. Na njihovo oblikovanje utiče mnoštvo različitih

uticaja: tlo, svjetlo, voda, a takođe i trud strpljivih seljaka i baštovana. Nekada im je potrebna zaštita od korova ili kasnog prolećnog mraza, ili kad se nađu u opasnosti da budu izgaženi. U drugim situacijama najpotrebnije im je da se prosto odmaknemo i pustimo ih da rastu, jer tako je lako nehotice im nauditi. Za razliku od izdanaka koji rastu na divljim livadama i u šumama, izdanci koje Mencije opisuje zasađeni su u vrtovima i na njivama, gde se ljudi staraju o njima, baš kao što naša deca rastu u ljudskim zajednicama. Kao što je i naglasio filozof Filip Ajvanho, Mencije je namerno odabrao metaforu o izdancima, a ne o semenu. Jer baš kao i izdanci, dečji karakter, sklonosti, vrline i mane – čak i od najmanjih nogu – mogu se videti, nisu skriveni: dinamični su i promenljivi, nisu fiksni.² Pod odgovarajućim uslovima, izdanci mogu postojano da rastu i na kraju izrastu u snažne i zdrave biljke. Ali šta zaista pomaže deci da izrastu, i šta znači za dete – ili odraslog – da izraste kao zdrava procvetala biljka? Da bi odgovorili na najvažnija pitanja o roditeljstvu, drevni kineski filozofi verovali su da moramo istražiti neka od najvažnijih filozofskih pitanja – pitanja o kojima su Mencije i drugi imali mnogo šta da kažu.

Bezbroj savremenih knjiga o vaspitavanju istraživale su saznanja drugih kultura, ali nijedna se još nije pozabavila fascinantnim i neobičnim saznanjima drevnih kineskih filozofa. Njihova saznanja su drevna, a ipak daju današnjim roditeljima vrlo aktuelne preporuke. Pri tome imaju potpuno drugačije stavove o vaspitavanju nego što bi mnogi ljudi pomislili za kinesku kulturu. Jedna naročito poznata knjiga koja iznosi ekstreman,

uspehom opsednut *kineski* pristup vaspitanju delo je američke majke kineskog porekla i vrlo je karakteristična za takav stav. Ejmi Čua u svojoj knjizi *Bojni poklič majke tigra* detaljno govori o svom žestokom i nepopustljivom vaspitanju svoje dve kćeri, čak i kako je pretela da će spaliti plišane životinje starije kćerke ako ona ne počne bolje da svira klavir, kako je odbijala rođendanske čestitke koje su joj pravile kćerke ako nisu bile upečatljive (i naređivala im da naprave bolje), kako nije dozvoljavala kćerkama da idu da se igraju i da prenoće kod drugarica, sve u želji da ih podigne tako da budu akademski i muzički perfekcionista – što je pristup koji je odabrala kao majka Kineskinja.

Ejmi Čua je uvek tvrdila da je njena knjiga opis stvarnih događaja, a ne priručnik za roditelje, ali ipak je podstakla mnogo interesovanja za tradicionalni kineski pristup vaspitanju. Takođe je naglasila cilj koji imaju mnogi današnji roditelji: da pomognu deci da budu uspešna na način koji se smatra *izuzetnim* ili bar po nečemu bolji od drugih. Takav cilj odražava određenu (i veoma uzanu) definiciju uspeha, koja je blisko povezana s određenim tipovima obrazovnih postignuća, prestižnim koledžima i odabranim životnim pozivom, kao i s tim koliko novca želite da zarađujete. Slažem se da su to široki i nekritički prihvaćeni indikatori uspeha kod mnogih roditelja. A to su i stavovi koje su drevni kineski filozofi u potpunosti odbacivali.

Filozofi iz dve najuticajnije kineske tradicije – konfučijanstva i taoizma – nude žestoke osude stava da uspeh neke osobe treba meriti u takvom smislu, a umesto toga nude potpuno drugačiju sliku uspeha i ljudskog napretka. Za početak, drevni kineski